

Міністерство освіти України
Харківський державний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

Педагогіка та психологія

Збірник наукових праць

Випуск 5

Харків ХДПУ 1997

Таким чином, керування мислительними операціями можливе, а їхній розвиток в умовах алгоритмізованого навчання значно вищий, ніж в умовах традиційного дошкільного навчання.

Розвиток здатності дітей порівнювати предмети навколишньої дійсності перебуває у прямій залежності від їх умінь орієнтуватися в ознаках предметів.

На формування мислительної операції порівняння істотно впливає педагогічне керівництво, застосування спеціальних видів допомоги дитині, серед яких слід особливо виділити: стимулювання пошуку рішення, заохочення розумової ініціативи, організація спільної діяльності дітей у тих випадках, коли потрібна орієнтація на однолітка.

З'ясовано, що запропоноване нами нетрадиційне педагогічне керівництво дає позитивний розвиваючий ефект не тільки в роботі з добре підготовленими дітьми, а й з недостатньо підготовленими або малоактивними.

Встановлено, що при організації педагогічного керівництва мислительною діяльністю старших дошкільників бажано і навіть необхідно передбачати розробку і втілення алгоритмізованої програми діяльності дитини, зокрема послідовного відпрацювання різних ознак предметів, різних видів їх зіставлення.

Проведе дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, подальше її вивчення сприятиме вдосконаленню навчання й розвитку мислительної діяльності дітей шостого та сьомого років життя.

Література

1. Запорожец А.В. Развитие мышления. Избр. психол. труды: В 2 т. — М., 1986. Т. 1.
2. Кондратенко Т.Д., Котырло В.К., Ладывир С.А. Обучение старших дошкольников. — К., 1986.
3. Ланда Л.Н. О формировании у учащихся общего метода мыслительной деятельности при решении задач // Вопросы психологии. — 1959. — № 3.
4. Обухова Л.Ф. Этапы развития детского мышления. — М., 1972.
5. Поддъяков Н.Н. Новые подходы к исследованию мышления дошкольников // Вопросы психологии. — 1985. — № 2.

Ю. Ю. Ільїна

Анатомо-фізіологічні особливості дітей дошкільного віку як фактор розвитку

Розвиток дитини — це насамперед історія розвитку функціональних можливостей її нервової системи, психічних властивостей, фізичних, розумових, моральних та інших якостей (Г. С. Костюк).

Починається розвиток з перших днів після народження, поступово ускладнюється і відбувається у контакті з дорослою людиною, у взаємодії з оточуючим середовищем.

Розвиток дитини — складний і тривалий процес. Він зумовлює-

ться багатьма факторами. На перших етапах життя на життєздатність малюка позначаються природжені анатомо-фізіологічні особливості, стан здоров'я, функціональні особливості центральної нервової системи. Це помітно виявляється в тому, як дитина реагує на різноманітні подразники, що діють на організм з оточення. Природжені особливості несуть в собі можливості розвитку у малюка фізичних, розумових та інших властивостей. Ті властивості, з якими дитина стикається на світ, не визначають наперед весь хід її розвитку. Фізичні сили немовля розвиваються під впливом багатогранних його стосунків з оточуючою дійсністю, у контакті з дорослими в його діях. Саме анатомо-фізіологічні властивості дитини приволикають нашу увагу і на них ми більш детально зупинимося.

Ми розуміємо, що особливості, з якими малюк з'являється на світ, не визначають хід розвитку, але вони мають суттєву роль як у фізичному, так і психічному розвитку.

Відомо, що виховний вплив на дитину починається з перших днів після народження. Він здійснюється в контакті з дорослими (мати, вихователь, близькі дорослі та ін.), який супроводжується доглядом за дитиною і створенням необхідних умов для її фізичного і духовного розвитку.

Контакт малюка з дорослими викликає у нього різноманітні реакції, в яких і реалізується спочатку його природжений анатомо-фізіологічний і безумовно рефлексорний фонд, пізніше і набуті за життя властивості. Завдяки анатомо-фізіологічним властивостям дитинчого організму, зокрема, властивостям нервової системи, її пластичності, реакції дитини, що викликаються подразниками оточуючого середовища ускладнюються і змінюються. Все це призводить до того, що у немовляти з'являються нові за змістом і способом дії. Природно, що вони розвиваються не самі, а під впливом дорослої людини. Саме на цей факт вказував відомий вчений І. П. Павлов, наголошуючи на те, що не тільки природженими властивостями нервової системи обумовлюється розвиток дитини, а й впливами, які постійно діють на її організм під час індивідуального існування. І внаслідок впливу з боку дорослої людини, організм дитини росте структурно і функціонально ускладнюється і розвивається.

Відомий фізіолог М. І. Красногорський, у свій час, висунув припущення, що утворення умовних рефлексів має безпосередній вплив на розвиток нервової клітини. В той час, як дослідження (Г. М. Касаткін та ін.) функціональної діяльності мозку дитини раннього віку свідчать, що стимуляція нервової системи веде до швидкої мієлінізації нервового волокна і сприяє розвитку кори головного мозку. Систематичний і організований вплив на нервовий апарат дитини сприяє швидкому і всесторонньому розвитку, а тому кращому фізичного розвитку.

Спеціальними дослідженнями доведено, що розвиток дитини знаходиться в прямій залежності від контакту з дорослими. Відображення в голові дитини оточуючою дійсністю стає можливими внаслідок дієвого контакту дитини з дорослою людиною. Відсутність такого контакту ве-

де до затримки фізичного розвитку дитини.

Фізичний розвиток дитини тісно пов'язаний з навчанням. Між ними існує складна взаємозалежність. У широкому розумінні навчання починається дуже рано. Вже на першому році, у перше півріччя дорослий привчає дитину до умов життя. Залежно від фізичного розвитку вихователі повинні вибирати відповідні форми і методи навчання. К. Д. Ушинський у своїх працях багато уваги приділяв розгляду фізіологічних даних, знання яких він вважав необхідними для вихователів.

Суттєве значення у підготовці дитини до навчання має її фізична готовність. Вона виявляється у ступені дозрілості скелетно-м'язової і серцево-судинної систем, органів дихання, відповідної сформованості і натренованості рухової системи організму дитини, фізичної витривалості тощо.

Фізичний розвиток дитини дошкільного віку є однією передумовою успішного навчання у школі. Організуючи навчально-виховну роботу у дошкільних закладах, вихователь повинен знати і враховувати насамперед вікові особливості фізичного розвитку своїх вихованців.

Головними чинниками фізичного розвитку дитини є зріст, вага, м'язова сила, координація рухів, фізична витривалість.

Фізичний розвиток дітей раннього і дошкільного віку відбувається під впливом багатьох факторів: конституції організму, дії залоз внутрішньої секреції тощо. У центрі уваги батьків і вихователів дошкільних установ повинен бути стан розвитку скелетно-м'язової системи дитини. За нормальних умов життя окостеніння скелету у дитини відбувається досить інтенсивно, але він дуже еластичний, хребет і кістки мають велику гнучкість. Тому при неправильному сидінні за столом, при підніманні важких предметів, при тривалих неправильних положеннях корпусу, рук, ніг у дитини може статися викривлення хребта, кісток кінцівок.

Слід зазначити, що м'язова система у дошкільників розвинена слабо. Спостерігається незначне зростання її ваги по відношенню до загальної ваги тіла. Так, вага м'язів у народженої дитини дорівнює 23% до загальної ваги тіла, а у молодшого школяра — 27,3%, у дорослої людини — 45%. М'язи багаті на воду, бідні на білкові речовини, на мінеральні солі, тому вони малопрацездатні. У дітей дошкільного віку переважає розвиток великих м'язів спини, рук, ніг, а дрібні м'язи розвиваються у дитини повільно. Тому дітям чотирьох років важко виконувати рухи, вправи, які пов'язані з діяльністю дрібних м'язів. Саме цим процесом повинна керувати доросла людина при формуванні рухів і дій, які пов'язані з роботою дрібних м'язів.

Розглядаючи фізичний розвиток дитини, слід звернути увагу ще на таку особливість, як дитяча рухливість. Дослідження свідчать, що вона у дитини розвивається поступово, також поступово відбувається розвиток координованих рухів. Саме тому дорослі повинні приділяти розвитку і зміцненню скелетно-м'язової системи значну увагу, систематично включати дітей до рухових ігор. Такі вправлення сприятимуть тому, що дитина поступово буде оволодівати рухами власного тіла і також вони будуть

більш координованими.

Фізичне виховання дитини дає позитивний ефект в урівноважуванні збудливих і гальмівних процесів. Одночасно у дітей дошкільного віку під керівництвом дорослої людини, при правильній організації фізичного виховання, розвиваються й окремі якості особистості, а саме: впевненість і витримка. Все вище зазначене дозволяє стверджувати, що фізичний розвиток дитини є важливою передумовою її підготовки для навчання.

Отже у підготовці дошкільника до навчання, батькам і вихователям треба звертати увагу більше на створення позитивних умов для фізичного розвитку дитини, особливо враховувати вікові анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму.

Фізичний розвиток дитини позитивно впливає на розумовий розвиток і сприяє формуванню таких якостей як: витримка, витривалість, терпеливість, самовладання та ін. Засобами формування цих властивостей є рухливі ігри, спеціальні фізичні вправи, виконання яких потребує від дитини не лише фізичної напруги, а й спритності і сміливості.

На останнє хочеться наголосити, що батькам і вихователям слід пам'ятати про цільність дитячої особистості, що фізичні і розумові дії дитини раннього і дошкільного віку є неподільними, хоча вони мають свою специфічність. Успіх фізичних дій неможливий без розумових, так саме як розумові не можливі без фізичних, як своєї об'єктивної основи.